

Riksantikvaren
Postboks 8196 Dep.
0034 OSLO

Deres ref:	Deres dato:	Vår ref: 23/00642-5	Vår dato:13.06.2024
------------	-------------	---------------------	---------------------

Svar på høring om Riksantikvarens håndverksstrategi fra Museene i Sør-Trøndelag

Museene i Sør-Trøndelag AS (MiST) er en av landets største kulturinstitusjoner, og består av 12 museer med 32 besøkssteder, i sju kommuner i Trøndelag. Vi har museer innen kulturhistorie, industrihistorie, musikk, kunst, design og kystkultur. Vårt samfunnsoppdrag er å forvalte, formidle og legge til rette for forskning på vår felles historie og kulturarv, herunder både nasjonale oppdrag og samlinger og internasjonalt oppdrag som følge av Røros bergstad og cirkumferensens sin UNESCO-status som verdensarv. MiST har om lag 200 årsverk, og omsetter for ca. 280 millioner kroner årlig. MiST er Midt-Norges klart største profesjonelle kulturinstitusjon.

MiST mener at strategien svarer godt på målene og kan bidra til å styrke håndverkstilbudet. Vi er også fornøyd med hvordan strategien legger opp til å utnytte og videreutvikle museenes rolle og kompetanse. Vi har likevel noen innspill, både store og små.

Generelle innspill

I første avsnitt av sammendraget av strategien, er målene for forbedret tilgang på håndverkere med relevant kompetanse oppgitt å være «sirkulærøkonomi og reduksjon av klimagassutslipp» (s. 4). Dette er gode og viktige mål, men med tanke på at strategien er forankret i Meld. St. 16 (2019-20), bør oppsummeringa også si noe om at håndverksstrategien skal bidra til å nå de nasjonale kulturmiljømålene, ikke minst mål nummer tre, om at et mangfold av kulturminner og kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk. Det er mange positive sider ved å se på kulturminner og kulturmiljøer som ressurser, men det er viktig ikke å utelate at de også, og kanskje først og fremst, er kulturarv. Dette gjøres riktignok i innledninga til kapittel 3, men det bør også komme fram tidlig i strategien.

RØROSMUSEET

NORDENFJELDSKE
KUNSTINDUSTRI-
MUSEUM

Rindal skimuseum

TRONDHJEMS
SJØFARTSMUSEUM

Trondheim kunstmuseum

KYSTMUSEET

MUSEET
KYSTENS
ARV

Orkla
Industrimuseum

NORSK
DØVEMUSEUM

Museene i Sør-Trøndelag AS, Felles Postmottak,
Postboks 6289 Torgarden, NO-7489 Tr.heim
Org.nr./VAT ID No..... NO 993 595 675
E-post/E-mail..... post@mist.no
faktura@mist.no
Web..... www.mist.no

MiST vil også minne om viktigheten av å huske på mangfoldet i den samiske kulturen. På s. 12 i strategien omtales håndverker mangelen i Sápmi og de særlige utfordringene ved å ta vare på samiske kulturminner. Ofte slås den samiske kulturen sammen til én sekkekategori. Det samiske området er imidlertid stort og den samiske kulturen rommer et mangfold, og det er viktig å huske på f.eks. det sørsamiske og lulesamiske særpreget, så ikke den samiske kulturen blir synonymt med den nordsamiske. Vi har forståelse for at det er vanskelig å uttrykke dette perspektivet i en strategi som skal og bør være kortfattet, men det er likevel viktig å huske i arbeidet med strategien. Det er også viktig å huske at Sápmi strekker seg helt ned til de nordre delene av Innlandet og Møre og Romsdal.

Videre gjentas det flere ganger i høringsutkastet at oppdragsmengden innen antikvarisk istandsetting i 2022 ble beregnet til å være 1 milliard kroner årlig. Det er et stort beløp, som vil få en betydelig økning med Kirkebevaringsfondet. For å sette tallet i perspektiv, hadde foretak innen bygge- og anleggsvirksomhet samme år en omsetning på 753 milliarder kroner.¹ Forholdet mellom disse tallene er så klart mer komplisert enn en 1:1-sammenligning antyder, men det viser likevel hvor liten del av byggebransjen, målt i omsetning, som er rettet mot bygnings- og kulturminnevern. Selv om det er store muligheter for samarbeid med resten av byggenæringa, er det åpenbart at det er utfordrende å konkurrere med en så mye større næring om håndverkere, kompetanse og kanskje særlig prioriteringer i utdanningsløp.

Til slutt bør fagbegreper som «antikvariske prinsipper» som ikke er umiddelbart forståelige for allmennheten, kun brukes unntaksvis. I det minste bør det forklares hva slike begreper innebærer når de blir brukt, f.eks. ved at de innlemmes i oversikten over begreper i strategien. Dette vil være i tråd med lovverkets krav til klarspråk i kommunikasjon fra offentlige virksomheter.

Avgrensing

Strategien utelater håndverkskunnskap som ikke kan knyttes til Riksantikvarens ansvarsområder, og viser til at det overordnede ansvaret for immateriell kulturarv ligger hos Kulturdirektoratet. Det er glidende overganger mellom hva som gjelder det ene eller det andre direktoratet sitt ansvarsområde på dette området. Samarbeidet og koordinasjonen her bør styrkes, og det hadde vært positivt hvis strategien kunne bidra til det.

Rådgivertjenester og eiernes bestillerkompetanse er også avgrenset til å ligge utenfor strategiens ansvarsområde, selv om den åpner for å bruke bestillerkompetanse som et virkemiddel der det er relevant. Dette framstår som en stor svakhet ved strategien. Eiere som ikke vet hva slags håndverkere som har relevant kompetanse og som ikke vet hvordan de kan vurdere det, vil ofte velge feil håndverkere, f.eks. utelukkende basert på pris. Hvis de så henvender seg til rådgivere av ulike slag, for eksempel ingeniører eller arkitekter, som heller ikke har erfaring med antikvarisk istandsetting, er også faren stor for at de velger feil løsninger. Dette kan få store konsekvenser for både kulturminnene selv og eiernes økonomi, for eksempel der det ved en «istandsetting» av en eldre bygård brukes for tett puss eller maling, som ender opp med å skade bygninga. På dette området kan også både det frivillige kulturvernet og museene bidra som arenaer for kompetansebygging, for museenes del særlig der de har bygningsvern- og fartøyvernssentre eller bygningsvernrådsgivere knyttet til seg. Gjennom kurs rettet mot eiere eller rådgiverbransjen, vil de kunne bygge bestillerkompetanse som igjen vil bidra til å øke etterspørselen hos kompetente håndverkere og håndverksbedrifter. Her er Murbyen Oslo sin «Murbyskole» et godt eksempel på et

¹ SSB, tabell 1, <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/virksomheter-og-foretak/statistikk/naeringenes-okonomiske-utvikling>, sist besøkt 4. juni 2024.

enkelt tiltak Riksantikvaren kunne legge til rette for og støtte utvidelsen av gjennom håndverksstrategien, slik at det blir enklere for andre institusjoner å tilby lignende kurs. I denne sammenhengen er det også viktig at offentlige virksomheter som forvalter tilskuddsordninger rettet mot kulturminner og kulturmiljøer, stiller klare og tydelige vilkår for tiltak, og at de har kapasitet til å veilede private tilskuddsmottakere i vilkårenes betydning.

Strategisk satsing 1

Den første av de tre strategiske satsningene er å styrke håndverkkompetansen og -kapasiteten. Her er vekten naturlig nok på håndverkets side. Det er imidlertid ikke sagt noe om bestillerkompetanse, altså etterspørsels side av håndverkkompetansen. En viktig forutsetning for å utdanne og skaffe jobb til flere kvalifiserte håndverkere, er at de som skal kjøpe tjenestene deres vet hva de skal bestille, hva slags kompetanse deres kulturminne eller kulturmiljø krever for å bevares på best mulig måte. Dette forholdet er holdt utenfor strategien gjennom avgrensinga, men det er et poeng som er viktig å nevne.

En av målsetningene under satsinga, er å etablere et systematisk samarbeid mellom kulturmiljøforvaltninga, kulturarvsektoren, utdanningssektoren og byggenæringen. Dette samarbeidet bør være organisert på både nasjonalt, regionalt og særlig rundt de store byene også på lokalt nivå. Det bør også være tydelig hvem som har hovedansvar for å ta initiativ til å etablere og eventuelt drifte samarbeidet. Denne tydeliggjøringa av ansvar er viktig å få fram gjennom hele strategien. En strategi skal riktignok være et overordnet dokument, og det bør være rom for formålstjenlige endringer i organisering underveis, men i alle fall innledningsvis er det viktig å si rett ut hvem som har ansvar for å iverksette et tiltak, så langt det lar seg gjøre. Om det ikke er naturlig å legge inn denne typen spesifiseringer i hvert enkelt punkt, bør det i det minste tydeliggjøres som en generell føring for strategien. I tillegg bør formuleringer som at «Riksantikvaren ønsker å legge til rette for» unngås. Det er mer forpliktende å skrive at «Riksantikvaren skal legge til rette for». Her kan det gjerne også spesifiseres hvilken avdeling eller seksjon hos Riksantikvaren som skal ha dette ansvaret, der det er mulig.

Ellers er det positivt at arbeidet som gjøres innen bl.a. museumssektoren og frivilligheten løftes fram og skal styrkes i forbindelse med ikke-formelle opplæringstiltak. Slike miljøer er imidlertid også aktive innenfor mer formalisert opplæring, som Bygningsvern senteret på Røros sitt samarbeid med NTNU og Fagskolen i Innlandet. Museene som har bygningssamlinger er velegnet som læringsarenaer for studietilbudene, og det er et stort potensial i å bruke lokale håndverkere som instruktører. Formell utdanning i bygningsvern og tradisjonelt bygghåndverk bidrar til profesjonalisering av håndverkernes rolle i bygningsvernet, og vil på sikt bidra til at flere ser at dette kan være en karrierevei.

Museene kan også ha en viktig rolle i arbeidet med å nå målsetting nummer 2, om synliggjøring av arbeidsmarkedet og tradisjonshåndverk. Både gjennom generell formidling til allmennheten og til skoleverket, for eksempel i prosjekter knytta til Den kulturelle skolesekken (DKS), gjennom spesialiserte kurs og opplegg (gjern i samarbeid med regional kulturmiljøforvaltning eller frivillige kulturvernorganisasjoner), og gjennom egne istandsettingsprosjekter. I denne sammenhengen er det også naturlig å peke på behovet for istandsetting av museenes

kulturhistoriske bygninger som mulige arenaer for kompetanseutvikling og kurs.² Det er bra at strategien nevner dette.

På dette området er det også viktig med framdrift i arbeidet med å etablere regionale rådgivningstjenester innen bygningsvern, bygningsvern- og fartøyvernssentre. Her har Riksantikvaren levert sin tilrådning til Klima- og miljødepartementet, og det er vår oppfatning at både museene, fylkeskommunene, og andre miljøer venter på videre utvikling i saken.

MiST vil til slutt i denne delen særlig rette oppmerksomheten mot de verneverdige håndverkene, som er spesielt sårbare. Vi har for eksempel et båtbyggeri på Museet Kystens Arv, som forvalter tradisjonen med klinkbygde båter, som er oppført på UNESCOs liste over immateriell kulturarv. Blant utfordringene vi ser herfra, er først og fremst hvordan kompetansen vi er med å bygge opp gjennom lærlingene vi lærer opp innenfor et verneverdig håndverk, kan sikres og videreføres innenfor feltet etter at lærlingtida er over. Her burde det finnes muligheter for å søke videre finansiering, f.eks. gjennom Norsk håndverksinstitutt, Riksantikvaren eller den regionale kulturmiljøforvaltninga. En annen utfordring er hvordan vi kan bevare og formidle kunnskapen hos erfarne håndverkere som nærmer seg slutten på sin yrkesaktive karriere. Museene har infrastruktur på plass for å bevare kunnskapen i en generell form og for å formidle den til et allment publikum. Museene kan også bidra til å bevare kunnskapen på et mer detaljert, praktisk nivå, og å formidle den til framtidige utøvere av faget.

Strategisk satsing 2

Den andre satsinga har blitt konkretisert noe fra rammeutkastet som tidligere har vært på høring, fra «Hvordan bidra til forutsigbarhet for håndverkere og byggenæring?» til at flere bedrifter med relevant kompetanse skal ta oppdrag på kulturminner og -miljø. Også her er vekta lagt på håndverker- og byggenæringssida av feltet.

Flere av målsettingene under satsing nummer 2 er knytta til markedstiltak. Her kan et konkret tiltak være at Riksantikvaren utarbeider veiledere for offentlige anbud og anskaffelser knytta til istandsetting av kulturminner og kulturmiljø. Hvis slike veiledere allerede finnes, må de tilgjengeliggjøres og formidles til kommuner, fylkeskommuner, og andre offentlige (og private) virksomheter som forvalter kulturminner og kulturmiljø. Én utfordring her, som også utkastet peker på, er at mange foretak som arbeider innenfor feltet tradisjonshåndverk, er enkeltmannsforetak eller mindre foretak med relativt få ansatte, som kun i liten grad har mulighet til å levere anbud på offentlige prosjekter. Her bør Riksantikvaren utrede forenkling av regelverket, og muligheter for veiledning og samarbeid. Bygningsvernssentrene og bygningsvernrådgiiverne ved museene kan spille en rolle i dette arbeidet, f.eks. gjennom kursing og veiledning av håndverkere.

Eiere og forvaltere av kulturminner er ofte avhengige av at det utarbeides gode tilstands- og tiltaksbeskrivelser som grunnlag for anbudsbeskrivelse, eller som grunnlag for å søke om støtte til istandsetting. I mange tilfeller er det bygningsvernrådgiiverne, bygningsantikvarer og handverkere knytta til bygningsvern- og fartøyvernssentre som utfører disse. De kjenner i tillegg sitt lokalmiljø/region, og kan bidra til å rekruttere flere inn mot dette markedet.

Strategisk satsing 3

---

² En kartlegging i regi av Kulturdirektoratet fra 2019, viste at 55 % av museenes kulturhistoriske bygninger har behov for istandsetting. Se <https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/museumsutvikling/vis-artikkel/-/55-av-museenes-kulturhistoriske-bygninger-ma-restaureres>, sist besøkt 7. juni 2024.

Den tredje og siste satsinga er at erfaringsbasert kunnskapsutvikling og forskning skal styrkes. Dette er i tråd med det vi anbefalte i vår forrige høringsuttalelse, om å videreutvikle og vektlegge håndverksforskning som metode. Her er det viktig å sørge for og styrke infrastruktur for formidling og spredning av ny kunnskap. Museene er allerede arenaer for både utvikling og formidling av ny og gammel kunnskap om håndverk. Et godt eksempel er prosjektet «Håndverksforskning ved norske museer» (HårF),³ hvor håndverkere undersøkte spesielle sider ved kulturminner i samarbeid med antikvarer, og skrev fagfellevurderte artikler om temaet, i tillegg til at kunnskapen ble formidlet i andre former. Her kan det også være stort potensiale for å øke interessen og styrke rekruttering til håndverksfagene generelt og tradisjonshåndverket spesielt, gjennom å koble håndverkere og museumspedagoger, for eksempel i prosjekter knytta til DKS.

Mulighetene som ligger i internasjonalt samarbeid kan også framheves. I MiST har vi f.eks. gode erfaringer fra er felleseuropeisk prosjekt sammen med Astra museum i Sibiu i Romania, hvor Sverresborg Trøndelag Folkemuseum og Rørosmuseet har deltatt fra MiST. Prosjektet er nettopp avsluttet, og handlet om restaurering og revitalisering av bygningsarven, ivaretaking og formidling av tradisjonshåndverk, og sertifisering av håndverkere for arbeid på verneverdige bygninger. Det har hatt et særlig mål om å øke forståelsen for og få overført tradisjonskunnskap og ferdigheter til nye generasjoner. Som del av prosjektet ble Casa Artelor (House of Arts) restaurert for å tas i bruk som et kompetansesenter for formidling av tradisjonelle håndverksteknikker.⁴

Oppsummering

Høringsnotatets tre strategiske satsingsområder er sentrale og velvalgte. Vi ser frem til tydelige handlingsplaner som inkluderer potensialet som ligger i museene. Bygningsvern- og fartøyvernsentre samt bygningsvernrådgivertjenester bør styrkes og utvikles som møteplasser for å skape lærende handverksmiljøer, og som kontaktpunkt for eiere og forvaltere. Slike fagmiljø vil være gode arenaer for både kunnskapsbygging og kvalitetskalibrering.

På vegne av Museene i Sør-Trøndelag

Karen Espelund
administrerende direktør

³ <https://museumsforlaget.no/produkt/handverksforskning-ved-norske-museer/>, sist besøkt 12. juni 2024.

⁴ <https://mist.no/house-of-arts>; <https://www.riksantikvaren.no/prosjekter/eos-prosjekter/restaurering-og-revitalisering-av-casa-artelor>; sist besøkt 12. juni 2024.